

O. MADAYEV, T. SOBITOVA

**XALQ OG'ZAKI
POETIK IJODI**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI
O'RTA MAXSUS KASB-HUNAR TA'LIMI MARKAZI
O'RTA MAXSUS KASB-HUNAR TA'LIMINI
RIVOJLANTIRISH INSTITUTI

O. MADAYEV, T. SOBITOVA

XALQ OG'ZAKI POETIK IJODI

Akademik litseylar uchun darslik

«SHARQ» NASHRIYOT-MATBAA
AKSIYADORLIK KOMPANIYASI
BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2010

Taqrizchilar:

filologiya fanlari doktori, professor *H. Boltaboyev*,
 filologiya fanlari nomzodi, dotsent *N. Bekmirzayev*,
 filologiya fanlari nomzodi *G. Rixsiyeva*,
 filologiya fanlari nomzodi *N. Do'stixonjayeva*

XALQ OG'ZAKI POETIK IJODI

Akademik litsey uchun darslik

Madayev Omonilla, Sobitova Tojixon.

M—14 Xalq og'zaki poetik ijodi: Akad.litseylar uchun
 darslik / Taqrizchilar H. Boltaboyev va bosh. — T.:
 «Sharq», 2010. — 208 b.

BBK 83.3Uz

I Muallifdosh

Mazkur darslikda o'zbek xalq og'zaki poetik ijodining
 o'ziga xos xususiyatlari, tarixi, janrlari, ayrim asarlari, marosim-
 lari, xalq baxshilarining hayoti va ijodi haqida ma'lumot berila-
 di. Shuningdek, kitobga xalq og'zaki poetik ijodidan namunalar
 kiritilgan.

ISBN 978-9943-00-589-1

© «Sharq» nashriyot-matbaa aksiyadorlik
 kompaniyasi, Bosh tahririyati, 2003, 2010.
 © «TURON-IQBOL», 2010.

KIRISH

O'zbek xalq og'zaki ijodini o'rganish Respublikamizdagi
 hamma akademik litsey va kasb-hunar kollejlari talabalariga
 bejiz tavsiya etilmayapti. Xalqimiz mustaqillikka erisha-
 ganidan so'ng o'zbekona urf-odatlar, rasm-rusmlar, asrlar
 davomida yaratilgan dostonlar, ertaklar, qo'shiqlar haqida
 alohida g'urur bilan gapirila boshlandi. Har bir inson biron
 sohaning mutaxassisi bo'lishdan tashqari o'z xalqining
 farzandi bo'lmog'i lozim. Yaqin o'tmishda alla bilmaydigan
 kelinlarni, doston eshitmagan yigitlarni yoki askiya aytib
 ko'ngil chigillarini yozmagan o'zbeklarni uchratish mushkul
 bo'lgan. Afsuski, endilikda biron odamni maqtaydigan
 bo'lsak, alla ayta olishini, silliq so'zlashini, askiyada qat-
 nashishini fazilat qilib ko'rsatamiz. Demak, bugungi kunda
 o'zbek qadriyatlarini bulug'idan suv ichgan, o'zbekona muo-
 malani butun qalbiga singdirgan, to'ylarda, azalarda, ish-
 boshilik qiladigan, murosasi kelishmagan taraflar o'rtasini
 totuvlashtiradigan o'zbeklar bir oz kamayib qolibdi-da. Ana
 shu mulohazalardan kelib chiqib akademik litseylarda va
 kasb-hunar kollejlari xalqimiz og'zaki ijodini alohida
 san'at turi sifatida o'rganish ma'qul topildi.

«Alpomish» dostonining ming yilligiga bag'ishlangan
 tantanali marosimda Prezidentimiz Islom Abdug'aniye-
 vich Karimov shunday degan edi: «Alpomish» —
 o'zbekning o'zligini namoyon etadigan, mard va tanti
 xalqimizning yurak-yuragidan chiqqan, ota-bobolarimiz
 avlodlardan-avlodlarga o'tkazib kelayotgan qahramonlik
 qo'shig'idir»¹.

Ana shu fikrning o'zida og'zaki ijodimizni nima uchun
 o'rganamiz, degan savolga javob berilgan. Xalq og'zaki ijo-
 dini, qadriyatlarini bilmay turib, o'zbekman, deyish
 mumkin emas. O'zbek millatiga mansub insonning o'zbek-
 man deyishga haqqi yo'q ekan, u odam xalqining yuziga

¹ Prezident Islom Karimovning «Alpomish» dostonining 1000 yilligiga
 bag'ishlangan tantanali marosimda so'zlagan nutqi. «Халқ сўзи» gazetasi,
 1999 yil 9 noyabr.

oyoq qo'ygan, ota-bobolari hurmatini haqoratlagan hisoblanadi.

Alohida ta'kidlash lozimki, o'rta ma'lumot beruvchi ta'lim tizimida xalq og'zaki ijodini alohida o'rganish birinchi marta amalga oshirilmoqda. Shu paytgacha umumiy o'rta ta'lim maktablarida ham og'zaki ijod asarlari o'rganilgan va o'rganilmoqda.

Ammo akademik litsey va kasb-hunar kollejlariida xalq qadriyatlarini xazinasini hisoblangan og'zaki ijodga joriy o'quv yili bosqichida alohida-alohida soatlar ajratildi. Bu bilan davlatimiz har bir kelajak avlodning o'tmishni mukammalroq bilishi va idrok qilishi uchun zamin tayyorladi. Keyingi yillarda qabul qilingan davlat hujjatlariga nazar tashlar ekanmiz, o'zbek xalqi vakilining milliy g'ururini shakllantirishga alohida e'tibor berilganini sezamiz. O'ylaymizki, xalq og'zaki ijodini o'rganish akademik litsey va kasb-hunar kollejlari talabalarining milliy g'ururini paydo qiluvchi asosiy omillardan bo'lib qoladi. O'z fikrimizni dalillash uchun ayrim misollarga murojaat qilamiz.

Dunyoda badiiy jahatdan mukammal, hajm jihatdan katta asarlar bor. Jahon xalqlari madaniyati xazinasidagi «Manas», «Kolevala», «Nartlar» shular jumlasidandir. O'zbek xalqi o'zining «Alpomish», Go'ro'g'li haqidagi dostonlari bilan dunyodagi ana shunday asarlar xalqlar qatoridan munosib o'rin olgan. Ma'lumki, bitta xalq maqolida olam-olam ma'no singdirilgan bo'ladi. Shuning uchun ba'zan bitta xalq maqolining vujudga kelishi uchun asrlar davomida xalq ijod bilan shug'ullanishga majbur bo'ladi. Mahmud Koshg'ariyning 1074-yilda yozib tugallangan «Devonu lug'otit turk» asarida ikki yuz oltmishdan ortiq maqollar yozilgan. Gulxaniy o'zining «Zarbulmasal»ida esa 400 ga yaqin xalq durdonalirni Boyo'g'li bilan Yapaloqqushning quda bo'lish voqeasida misol keltirgan. Yusuf Xos Hojib, Ahmad Yugnakiy, Alisher Navoiy, Bobur asarlarida o'nlab maqollarni uchratamiz. O'zbekiston Fanlar Akademiyasining Aleshir Navoiy nomidagi adabiyot ilmiy tekshirish instituti folklor bo'limi xodimlari tomonidan 1987, 1988 yillarda e'lon qilingan maqollar to'plamida o'n uch mingdan ortiq xalqimiz donoligi namunalari bor. Xalqimiz orasida hozirgi kungacha yashab kelayotgan minglab qo'shiqlarni, topishmoqlarni, latifalarni, yuzlab ertaklarni aytmaymizmi?! Biz ana shunday ijodkor xalqning avlodimiz. Binobarin, har

bir o'zbek farzandi o'zaro munosabatda bo'lar ekan, ana shunday buyuk xalqning vakili ekanligini unutmasligi lozim. Arzimagan buyum, boylik, narsa, hirs uchun o'z g'ururini oyoq osti qilish o'zbek xalqidek yuksak darajadagi ma'naviy boylik merosxo'ring tabiatiga xos emasligini his qilishi lozim. Aslini olganda, «O'zbekiston — kelajagi buyuk davlat», «Barkamol avlod — O'zbekiston taraqqiyotining poydevori», der ekanmiz, ajdodlarimizning bebaho madaniy merosiga bo'lgan munosabatimiz ham samimiy tarzda o'z ifodasini topadi. O'zbek xalq og'zaki ijodi haqida ma'lumotga ega bo'lish Imom al-Buxoriy, Abu Mansur Motirudiy, Al-Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Imom at-Termiziy, Burhoniddin Marg'iloniy kabi jahon tan olgan allomalarning merosxo'ri bo'lishimiz uchun amaliy talabdir.

Shunday qilib, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlariida o'zbek xalq og'zaki ijodi haqida alohida mukammal ma'lumot berishning bosh maqsadi mazkur o'quv muassasasi talabalarini o'zbekona qadriyatlar ruhida tarbiyalashga munosib hissa qo'shishdir. Xalqimiz yaratgan dostonlar, ertaklar, qo'shiqlar va boshqa janrlar yuzasidan ma'lumot hosil qilish, ular haqida mustaqil fikrni shakllantirish o'zbek xalq og'zaki ijodi fanining vazifalari hisoblanadi.

Kitobning darslik qismini dotsent Omonilla Madayev yozgan, majmua qismi dotsent Tojixon Sobitova tomonidan tuzilgan.

XALQ OG'ZAKI IJODI VA QADRIYATLARI DAVLAT MAQOMIDA

1991-yil 1 sentyabrda O'zbekiston mustaqil respublika deb e'lon qilindi. Yurtimizdagi, o'nlab yillar davomida kutilgan bu xabar butun o'zbek xalqini mamnun etdi. Mustaqilligimizning dastlabki kunlaridanoq davlat o'tmish madaniy merosimizni qaytadan tiklash, odamlarning qalbidagi tutqunlikda yotgan qadriyatlarga keng yo'l ochish siyosatini amalga oshirdi. Har bir tadbir o'zining amaliy yechimiga ega bo'lishi bilan birga xalqqa ozodlik shabadasini yetkazish maqsadini ko'zlagan holda amalga oshirildi. Millat o'tmishi va kelajagi haqidagi mulohazalar, ajdodlarimiz kashfiyotlaridan hosil bo'lgan g'urur tuyg'usi o'zbekning qalbidan o'rin ola boshladi: din, madaniy meros, qadriyatlar, milliy g'urur haqida hadiksiramay, baralla mulohaza yuritish imkoni yaratildi.

Aslida, o'zbeklarning dunyoda ilg'or madaniyatga ega bo'lgan xalq ekanligini tasdiqlovchi fikrlar mustabid tuzumda ham aytilgan edi. Ammo bunday hur gaplarning mualliflari qatag'on qilingandilar. Ularning ko'pchiligi — Fitrat, Cho'lpon, Qodiriy, Otajon Hoshim va boshqalar otildi. Ayrimlari — Usmon Nosir, keyinchalik Mirtemir, Said Ahmad, Maqsud Shayxzoda kabilar uzoq muddatga qamoq jazosiga tortildilar. Ammo erkinlikni, o'tmishdagi xalq allo-malarining kashfiyotlarini targ'ib etuvchi asarlar tizimi to'xtab qolmadi. 60—70-yillar adabiyotimizning she'riyat maydoniga yosh ijodkorlar sifatida kirib kelgan Erkin Vohidov, Abdulla Oripov kabi shoirlar «O'zbekim», «O'zbekiston» kabi lirik asarlar yaratdilar, bu davrda yashagan yurtdoshlarimiz O'zbekiston qadimdan ilm-ma'rifat, kashfiyotlar va qadriyatlar yurti ekaniga komil ishonch bildira boshlagandilar. Shuningdek, 50-yillardan Ibrohim Mo'minov, Vohid Zohidov, Parso Shams, Solih Mutallibov, Hodi Zarif kabi taniqli ziyolilar turli xil munosabatlar bilan Mahmud Koshg'ariyning «Devonu lug'otit turk», Yusuf Xos Hojibning «Qutadg'u bilig», Navoiyning «Xamsa», Boburning «Boburnoma» kabi bir qator asarlarini nashrga tayyorladilar va chop etdilar. Qizig'i shundaki, bizning olimlarimiz mumtoz adabiyot namunalariidagi sobiq sovet tuzumi siyosatiga mos kelmaydigan o'rinlarni keskin tanqid qilishar, boylar va yo'qsillar

madaniyati haqida turli gaplarni topishar, ammo asarlarni to'liq nashr qilish niyatlariga ham erishar edilar.

Tabiiyki: «Sobiq sovet tuzumi davrida bevosita xalq orasida hukmron siyosatni tanqid qiluvchi xalq og'zaki ijodi asarlari yaratilmadimi?» — degan savol tug'iladi. Gap shundaki, xalq og'zaki ijodi asarlari yozib olinmasa, ularning ommalashuvi uchun sharoit tug'dirilmasa, ko'pincha vaqt o'tishi bilan bu asarlar o'z-o'zidan yo'qolib ketadi, aytuvchining yodidan ko'tariladi. Ularni yozib olish esa hamisha ham amalga oshavermaydi. Bugungi kunda faqat o'sha paytlarda diniy mavzudagi rivoyat, afsonalarning mavjudligini va og'zaki xotiralarda ana shunday yo'nalishdagi asarlar bo'lganligini e'tirof etish mumkin. Jumladan, o'z paytida O. Hoshim tomonidan yozib olingan qo'shiqlarda kolxoz tuzumiga, hamma ekin maydonlariga faqat paxta ekish siyosatiga salbiy munosabat bildirilgan qo'shiqlar borligi haqidagi xotiralar mavjud xolos. Afsuski, turli sabablar bilan bu yozuvlar yo'qolgan.

Yuqorida yurtimiz mustaqil deb e'lon qilinmasdan ham xalq qadriyatlarini tiklashga urinishlar bo'lganini aytgan edik. Ulardan biri sifatida 1990-yilda davlat tomonidan Navro'z bayramini umumxalq bayrami deb e'lon qilinganini, bu kun dam olish kuni deb belgilanganini va shu yili Navro'z tantanalari katta tayyorgarlik bilan o'tkazilganini ko'rsatib o'tish mumkin. Ammo bari bir 1991-yilda Vatanimizning mustaqil deb e'lon qilinishi va o'nlab mamlakatlar tomonidan bu mustaqillikning tan olinishi o'tmish qadriyatlarimizga bo'lgan munosabatda yangi davr ochdi.

Prezidentimiz I. A. Karimovning «O'zbekiston buyuk kelajak sari» asaridagi «Mustaqil O'zbekistonni rivojlantirishning ma'naviy-axloqiy negizlari» deb atalgan bo'limda: «O'zbekistonni yangilash va rivojlantirishning yo'li to'rtta asosiy negizga asoslanadi», — deyilgan. «Bu negizlar:

- umuminsoniy qadriyatlariga sodiqlik;
- xalqimizning ma'naviy merosini mustahkamlash va rivojlantirish;
- insonning o'z imkoniyatlarini erkin namoyon qilish;
- vatanparvarlik»¹ — deb belgilab qo'yilgan.

Mazkur bo'limning davomida: «Xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish — O'zbekistonda

¹ Karimov I. A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T., «O'zbekiston», 1998, 56-bet.

davlat va jamiyatning eng muhim vazifasidir»¹, — deb ko'rsatib o'tiladi. Yurtimizda akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari ish boshlar ekan, talabalarga fan va hunar asoslarini o'rgatish bilan birga ularning «...ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish» ham muhim ma'rifiy jarayon hisoblanadi. Ma'naviy ruh xalq qadriyatlarini qadam-baqadam o'zlashtirishda namoyon bo'ladi. Xalq og'zaki ijodi esa asrlar davomida qadriyatlarimizning tarkibiy qismi hisoblangan. Shuning uchun akademik litseylar va kasb-hunar kollejlarida o'zbek xalq og'zaki ijodini alohida fan sifatida o'qitila boshlashni og'zaki ijodimizga va qadriyatlarimizga davlat maqomini berish bilan teng tadbir sifatida ta'kidlash mumkindir. «Milliy madaniyatning o'ziga xosligini tiklashga alohida e'tibor berish kerak»², — deyiladi bu asarda. Bu mulohazadagi alohida e'tibor qilishimiz lozim bo'lgan fikr ma'naviy boyliklarimizning, shu jumladan, xalqimiz asrlar bo'yi yaratgan og'zaki ijodimizning boshqa xalqlarnikidan farqli jihatlarni aniqlashga qaratilishidir. Ma'lumki, xalq dostonlarimizning ijrosida ming yillik an'analar singdirilgan. Ayniqsa, Samarqand dostonchiligidagi baxshining do'mbira jo'rligida doston aytish usuli, she'riy parchalarni bo'g'izda kuylashi Osiyo qit'asi shimolidagi shamanlar ijrosiga hamohangligi bilan diqqatni jalb qiladi. Shamanlar faoliyati esa minglab yillar bilan o'lchanadi. Demak, o'zbeklarda ham uzoq-uzoq davrlardan buyon davom etib kelayotgan san'at namunalari belgilari saqlanib qolgan ekan. Shu bilan birga, xalqimizda askiya, yor-yor, o'lan aytish kabi so'z san'ati bilan bog'liq durdonalarimiz borki, ularni qayta tiklash, xalqqa qaytarish biz — o'zbeklarning o'zbekligini ta'kidlash, milliy ruhimizni rivojlantirish bilan aloqadordir. Milliy ruhni shakllantirmay, rivojlantirmay, milliy mafkura haqida o'ylash ham mumkin emas. Yana shuni ta'kidlash maqsadga muvofiq bo'ladiki, madaniyatimizning o'ziga xosligini tiklash rejasi bevosita bayrog'imiz, gerbimiz, madhiyamizni xalq noiblari tomonidan tasdiqlanishi bilan boshlandi. Bayrog'imizdagi hayotbaxsh ranglar, oy va yulduzlar; gerbimizdagi humo qushi, Amu va Sirdaryolaru bug'doy va paxta tasvirlari,

¹ Karimov I. A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T., «O'zbekiston», 1998. 60-bet.

² O'sha asar. 62-bet.

madhiyamizdagi «Avlodlar mardona ruhi senga yor» kabi misralarda aynan biz — o'zbeklarning tabiati, ajdodlar xotirasi, kelajakka umidimiz o'z ifodasini topgan. Bularning hammasi: «O'zbek xalqining yuksak milliy qadr-qimmat, or-nomusi va shon-sharafi, uning o'ta mehribonligi va sof vijdonligiga asoslangandir». Ayni chog'da: «O'z xalqiga, uning an'alariga, tili va madaniyatiga muhabbat va hurmatni tarbiyalamasdan turib, o'z xalqini millatlarning butun jahon hamjamiyatida tenglardan biri sifatida idrok qiluvchi haqiqiy insonni, o'z Vatanining jonkuyarini tarbiyalash mumkin emas»¹.

O'zbekiston davlati va Prezidentimiz Islom Karimov yosh avlod tarbiyasiga mustaqilligimizning dastlabki kunlaridan alohida diqqat va e'tibor bilan qarab kelmoqda.

«O'zbekiston buyuk kelajak sari» asarida tayanch nuqta sifatida aytilgan fikr va mulohazalar keyinchalik — 1997-yil 29 avgust kuni O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi IX sessiyasidagi yurtboshimiz nutqida yana rivojlantirildi. Bu nutqda milliy qadriyatlarga davlatimiz tomonidan nima uchun bu qadar katta ahamiyat berilayotganini asoslovchi iqtibos keltirilgan. Mazkur iqtibos Chor Rossiyasining Turkiston o'lkasidagi general-gubernatori M. Skobolev gapidan olingan edi: «Millatni yo'q qilish uchun uni qirish shart emas, uning madaniyatini, san'atini, tilini yo'q qil-sang bas, tez orada o'zi tanazzulga uchraydi».

Haqiqatan ham, M. Skobolev qo'ldan kelgan harakatni qilib ketdi. Undan keyin bu harakat sobiq sovet tuzumi tomonidan davom ettirildi. Tabiiyki, 120—130-yil davomida keltirilgan zararni 5—10 yilda bartaraf qilish mumkin emas. Shuning uchun akademik litsey va kasb-hunar kolle-jining talabasi xalq og'zaki ijodini, milliy madaniyatimiz asoslarini, ona tilimiz imkoniyatlarini qanchalar tez o'zlashtirsa, mustaqilligimizni ko'ra olmaydigan odamlarga qarshi shu qadar qaqshatqich zarba bergan bo'ladi. Va, aksincha, xalqimiz o'tmishiga loqaydlik bilan qarash dushmanlarimiz tegirmoniga suv quyish bilan barobardir. Shuning uchun ham Islom Karimov qayta-qayta buyuk ma'naviyatimizni tiklash, milliy an'analarga qadriyatlarimiz asosi sifatida munosabatda bo'lish zaruratini qayd etadilar. 1997-yilda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi

¹ O'sha asar. 66-bet.

«Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»da «Ma'naviy-axloqiy tarbiya va ma'rifiy ishlar» alohida bo'lim sifatida tasdiqlandi. Unda yosh avlodni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda xalqning boy milliy madaniy-tarixiy an'analariga, urf-odat-lari hamda umumbashariy qadriyatlarga asoslangan samarali tashkiliy, pedagogik shakl va vositalari ishlab chiqilib, amaliyotga tatbiq etish zarurligi ta'kidlanadi. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodini alohida fan sifatida o'qitilishi ana shu vazifani ijobiy hal qilishga ham samarali ta'sir ko'rsatadi.

«Tafakkur» jurnalining 1998-yil 2-sonida Prezident Islom Karimovning jurnal bosh muharriri savollariga bergan javoblari e'lon qilindi. Avvalo aytish kerakki, bu javoblarning butun mohiyatidan yurtboshimizning xalq va mamlakat kelajagini o'tmish qadriyatlarisiz tasavvur qilmasligi ko'rinib turibdi. Bugungi kunda amalga oshirilayotgan har bir tadbirda o'tmish madaniyatimiz, milliy an'analarimiz poydevor vazifasini o'tamoqda. Mazkur poydevor savol-javobda ham o'zining yorqin ifodasini topganligi bilan e'tiborni jalb qiladi.

Xususan, yurtboshimiz milliy g'oya, milliy mafkura masalasiga to'xtalar ekan, birinchi navbatda yana o'tmish haqida gapiradi: «Milliy mafkura, avvalambor, o'zligimizni, muqaddas an'analarimizni anglash tuyg'ularini, xalqimizning ko'p asrlar davomida shakllangan ezgu orzularini, jamiyatimiz oldiga bugun qo'yilgan oliy maqsad va vazifalarni qamrab olishi shart»,¹ — deyiladi savol-javobning «Mafkura o'tmish va kelajak o'rtasidagi ko'prikdir» qismida. E'tibor bersak, bu o'rinda ham ma'lum darajada xalqimiz og'zaki ijodi yuzasidan fikr bildirilmoqda. Chunki xalq o'z avlodiga insoniyat tarixidagi eng ibratli fazilatlar meros bo'lishini orzu qilgan. «Alpomish», Go'ro'g'li turkumi dostonlarida shaxs g'ururi, vatanga muhabbat, elga xizmat qilish istagi yetakchi g'oya darajasida ilgari suriladi. Bu asarlarda vatanga xiyonat qilgandan ko'ra o'limni afzal ko'rgan Ravshan, butun harakatini parchalangan yurtni birlashtirishga bag'ishlagan Alpomish, o'z yurtini ichki va tashqi dushmanidan himoya qilgan Go'ro'g'li kabi el botirlari madh etiladi. Hech ikkilanmay aytish mumkinki, o'zbekning butun

¹ Karimov I. A. Jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq, millatni-millat qilishga xizmat etsin. «Tafakkur» jurnali, 1998. 2-son, 8-bet.

fazilati, falsafasi, dunyoqarashi, turli hayotiy vaziyatlarga munosabati uning maqollarida aks etgandir. Shuning uchun ham xalqimizning ilm-hunarga, oilaga, mehnatga, ahillikka nomardlikka, bo'lgan munosabatini bilish uchun uning maqollari bilan tanishish kifoyadir. Ulardan o'quvchi o'zbek uchun vatan, xalq, ona, ilm, g'urur naqadar muqaddas tushunchalar ekanligini anglab yetadi. Prezidentimiz Islom Karimov ham xalq maqollarining ta'sir kuchidan, hajm jihatdan kichik mazmunan serko'lam fazilatidan har bir chiqishlarida, savollarga javob berishda, maqola va kitoblarda unumli foydalanadi.

Yurtboshimiz nutqlarida va asarlarida «Vatanni sevmok iymondandir», «milliy o'zlik», «xalq boshiga tushgan xavf», «mudhish voqealar oldida holva bo'lib qolish», «chalamullalar», «ishimiz bitsa — bo'lgani» kabi o'nlab hadis, maqol, matal, ibora va ko'proq jonli suhbatga xos so'zlarning qo'llanganligi fikrimiz dalilidir.

Xullas, xalq og'zaki ijodiga oid doston, ertak, qo'shiq, maqol va boshqa janrlarda ilgari surilgan g'oyalar asrlar davomida xalqning yosh farzandni tarbiyalash vositasi bo'lib kelgan. Bugungi kunda milliy mafkuramizni shakllantirish va rivojlantirishda o'zbek folklori namunalari munosib o'ringa egadir. Shuning uchun ham og'zaki ijodga xalq qadriyatlarining tarkibiy qismi sifatida munosabatda bo'lish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Savol va topshiriqlar:

1. O'zbek xalq og'zaki ijodi nima uchun xalq qadriyatlarining tarkibiy qismi hisoblanadi?
2. O'zbekiston mustaqillikka erishganidan so'ng xalq og'zaki ijodi va qadriyatlariga bo'lgan munosabat davlat maqomi darajasi-ga ko'tarilgani haqida so'zlang.
3. O'zbekiston Prezidenti I. A. Karimovning milliy qadriyatlar haqida bildirgan fikrlarini aytib bering.
4. O'zbekiston Prezidenti I. A. Karimovning nutq va maqollaridan xalq maqollarini toping, ularning Prezident mulohazalarini ifodalashdagi o'rnini izohlang.

Adabiyotlar:

1. Karimov I. A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. T., «O'zbekiston», 1998. 5—66-betlar.

2. *Karimov I. A.* Barkamol avlod — O'zbekiston taraqqiyligining yotining poydevori. T., «Sharq» nashriyot-matbaa konsernining Bosh tahririyati, 1997.
3. *Karimov I. A.* «Хайр чыар» gazetasi, 1999, 9 noyabr, 1-sahifa.
4. *Karimov I. A.* Jamiyatimiz markurasi xalqni-xalq, millatni-millat qilishga xizmat etsin. «Tafakkur» jurnali Bosh muharririning savollarga javoblar. T., «O'zbekiston». 1998.

O'ZBEK XALQ OG'ZAKI IJODINING XUSUSIYATLARI

Inson dunyoda paydo bo'lganidan buyon o'zaro hamkorlikda yashashga, bir-biri bilan munosabada bo'lishga intilgan. Chunki o'zaro hamkorlik uni turli tabiiy o'latlardan saqlagan, turmush qiyinchiliklarini bartaraf qilish yo'llarini ko'rsatgan. Dunyodagi eng qadimiy kitoblardan biri «Avesto» hisoblanadi. Olimlarning aniqlashicha, ana shu qadimgi yozma yodgorliklarning yaratilishida ham bizning ajdodlarimiz ishtirok etganlar. Bu kitob ajdodlarimizning olamning paydo bo'lishi, yorug'lik va zulumatning o'zaro kurashlari bilan bog'liq tasavvurlari haqida hikoya qiladi. Axura-mazda (Xurmuz), Angra Manyu (Axriman) yaxshilik va yomonlik olamiga boshchilik qiladilar. Badiiy adabiyotdagi minglab yillar davomida ijod qilingan obrazlarning dastlabki namunasi Xurmuz va Axrimanda mujassamlangan edi. Shubhasiz, xalqimiz og'zaki ijodidan keng o'rin olgan Alpomish, Go'rg'li kabi botlar, Mug'bil tosho'lar, Ozodachehra kabi xalq vakillari ham asar qahramonlariga aylangan ekanlar, qadim-qadim zamonlardagi badiiy ijod ta'siri o'z hukmini o'tkazgan.

Bugungi kunda O'zbekistonda zavq bilan o'qilayotgan, maroq bilan aytilayotgan doston, erak, go'shig, maqol, topishmoq, afsona va rivoyat, askiya va latifa, loftar o'zbek xalq og'zaki ijodining janrlari hisoblanadi. Xalqimiz yaratgan ana shu mahaviy boyliklarimiz butun o'zbek xalqi madaniy merosi, qadriyatlarining tarkibiy qismidir. Ilmda xalq og'zaki ijodi folklor atamasi bilan yuritiladi. Bu atamani 1846 yilda ingliz olimi Viliam Toms taklif qilgan edi. Folklor deganda ma'lum millat-

ga mansub, xalq tomonidan asrlar davomida yaratilgan san'at namunalari; so'zanalari, xalq kuylari, raqslar va boshqalar tushuniladi.

Ammo folklorning alohida sohasi bilan shug'ullanuvchi mutaxassis esa ko'pincha folklor deganda o'zi o'rganuvchi sohani nazarda tutadi. Jumladan, tasviriy san'atni o'rganadigan olim folklor deganda, naqsh san'atini nazarda tutadi. Xoreograf esa xalq raqsini, musiqashunos xalq kuylarini, folklorshunos esa xalq og'zaki ijodini nazarda tutib ish olib boradi.

Ma'lumki, o'rta umumta'lim maktablarida adabiyotning ikki asosiy turga bo'linishi o'rganilgan. Ularning birinchisi- ni ilmiy, ikkinchisini badiiy adabiyot deb ataydilar. Badiiy adabiyot o'z navbatida ikki yirik turga bo'linadi: xalq og'zaki adabiyoti (folklor), yozma adabiyot (individual ijod). Xalq og'zaki ijodi deb atalgan adabiyot yozma adabiyotdan bir necha xususiyatlar bilan farqlanadi. Bu xususiyatlar quyidagilardan iborat:

- a) an'anaviylik;
- b) og'zakilik va improvizatorlik;
- c) jamoalik va ommaviylik;
- d) variantlilik va versiyalik;
- e) anoniqlik.

An'anaviylik. An'ana deganda, uzok vaqt davomida xalq tajribasidan o'tib odat tusiga kirgan tabdir yoki amal tushuniladi. Xalq og'zaki ijodidagi an'anaviylik bir necha ko'rinishlarda namoyon bo'ladi.

Jumladan:
a) folklor asarlarining og'zaki tarzda yaratilishida (bu haqda og'zakilik yuzasidan fikr yuritilganda ma'lumot beriladi);
b) og'zaki ijod asarlarining matnida;
d) mazkur asarlarining ifrosida.

Xalq yaratgan asarlarining matni janrlarga ko'ra uzok muddat davomida doimiy ravishda takrorlanib turadigan qismlarga ega. Eraklarning boshlanishi, yakunlanishi, xalq dostonlaridagi qahramonlarning ot egarlashi, poygada gatanashishi, dushman bilan jang olib borishi kabi lavhalari asardan asaraga ifrochining ixtiyori va mahoratiga ko'ra ko'chib o'taveradi. Undan tashqari, doston va eraklarda ko'pincha takrorlanib turadigan farzandsizlik, farzandga ega bo'lish, sharning buzilishi, safarga chiqish, turli to'siqlarni

bosib o'tish, to'y kabi voqealar ham an'anaviylikka xosdir. Agar biz xalqimiz yaratgan og'zaki ijod asarlari bilan yaxshiroq tanishsak, ertakdagi suluv qiz yuzining o'n to'rt kunlik oyga o'xshatilganligini, jahli chiqqan qahramonimiz mo'ylovida qirov paydo bo'lganligini, yoki shu qahramon bir oyog'ini daryoning o'ng qirg'og'iga, ikkinchi oyog'ini chap qirg'og'iga qo'yib, narsalarni u qirg'oqdan bu qirg'oqqa o'tkazayotganini bilamiz. Ma'lum bo'ladiki, og'zaki ijodiyotimizdagi asarlarda o'xshatish, sifatlash, mubolag'a kabi tasvir vositalarida ham an'anaviylik namoyon bo'lar ekan. Shuningdek, biz folklorda ajdar, dev, yalmog'iz kampir, pari, uchar ot, uchar gilam, sehrli pat kabi obrazlarga duch kelamiz. Bu o'rinda ham an'anaviylik ma'lum darajada o'z ta'sirini o'tkazganligiga guvoh bo'lamiz. Shunday qilib, og'zaki ijod asarlari matnidagi an'anaviylik deganda, an'anaviy parchalar, tasvir vositalari, obraz yaratish kabi bir necha jihatlar nazarda tutiladi.

Xalq og'zaki ijodi namunalarini ijro etishda ham an'anaviylik mavjuddir. Avvalo aytish kerakki, O'zbekistonda xalq dostonlarini ijro etish an'anasi uch ko'rinishga egadir. Ularni Samarqand, Xorazm, Farg'ona dostonchilik an'analari deb ataydilar. Samarqand dostonchiligida baxshi dostonni yakka holda do'mbira jo'rligida ichki ovozda aytadi. Xorazmda esa doston tor, doira, dutor, garmon jo'rligida ochiq ovozda aytiladi. Ko'rinib turibdiki, o'zbek xalq og'zaki ijodining salmoqli qismini tashkil etuvchi dostonlar ijrosi uzoq muddat davomida o'ziga xos an'anada shakllangan. Shuningdek, uzoq o'tgan zamonlarda xalq topishmoqlari ko'pincha qish kechalarida, qiziq-qiziq shartlar (qo'shiq aytib berish, raqsga tushish, hatto, qor kurash) bilan aytilgan. Qo'qon, Namangan, Xorazm va boshqa viloyatlardagi maxsus tayyorgarlik ko'rgan odamlar ertakni aytishdan avval atrofiga suv, isiriq, non, tuz, supurgi va boshqa shunga o'xshash narsalarni hozirlar, ertak ijrosi jarayonida ulardan foydalanar edilar. Askiya ulfat yigitlarning gap-gashtaklarida, o'zaro yig'ilib osh-palov qilish paytlarida aytilgan. Ammo ko'pincha bu janr asarlari an'anaviy sunnat to'ylarida, hofizlar dam olayotgan paytda, tarafma-taraf bo'lgan holda ijro etilgan. Marosim qo'shiqlari ham to'ylarda, sayillarda maxsus tayyorgarlik ko'rilgan holda ijro etilgan. Bolalar folkloriga oid asarlar ijrosidagi an'anani bugungi kunda ham bog'larda, mak-

tablarning hovlisida yoki ko'rik-tanlovlarda kuzatish mumkin.

Ma'lum bo'ladiki, xalqimiz og'zaki ijodidagi an'anaviylik asarlarning matniga, yaratilishi usuliga, ijrosiga singib ketgan xususiyat hisoblanar ekan.

Og'zakilik. Xalq ijodidagi so'z san'atiga oid asarlar yozuv madaniyati kashf qilinmasdan oldin ham yaratilgan, ijro etilgan. Og'zaki ijoddagi topishmoqlardan tortib maqol-largacha, dostonlardan qo'shiqlargacha og'zaki tarzda aytiladi. Har bir ijrochi o'zi aytayotgan ijod namunasiga hayot tajribasini, dunyoqarashini, yonveridagi yurtdoshlari bilan bo'lgan munosabatini singdirib ijro etgan. Yaqin kun-largacha og'zaki ijod namunalari avloddan avlodga meros bo'lib o'tar ekan, folklor namunasi sayqal topib boradi degan tushuncha mavjud edi. Aslini olganda, og'zaki ijod asarining badiiy jihatdan mukammallashuvi yoki zaiflanishi ijrochining mahoratiga bog'liqdir. Agar asarni yaxshi ustoz ko'rgan, badiiy ijod qilish iste'dodiga ega bo'lgan shaxs ijro etsa, asar badiiy jihatdan sayqal topadi. Aks holda, asarning go'zalligiga zarar yetishi ham mumkin. Ijrodagi og'zakilik ijobiy va salbiy xususiyatga ega bo'ladi. Xususan, og'zakilik folklor asarining keng tarqalishiga, xalq orasida ommalashu-viga bosh sabablardan bo'lgan omildir. Bu — og'zakilikning ijobiy jihati. Ammo, shu bilan birga, og'zaki ijod asari o'tmish zamonlarda yozma tarzda saqlab qolinmaganligi uchun mohir ijrochining vafot etishi asarning ham yo'q bo'lib ketishiga olib kelgan. Xalq dostonlari va ertaklarini o'qir ekanmiz, faraz yo'li bilan ularning naqadar mukammal va go'zal nusxalari mavjud bo'lganini payqaymiz. Ammo asarlarning og'zaki tarzda ijro etilishi bugungi kunda u nusxalarning yo'qolib ketishiga olib kelgan.

Improvizatorlik bevosita og'zakilik xususiyati bilan bog'liqdir. Bu atama badihago'ylik ma'nosini bildiradi. Baxshi doston ijro etar ekan, asarga tinglovchilarni qiziqtirish uchun yo'l-yo'lakay o'zgarishlar kiritadi. Bunday o'zgarishlarni qo'shiq, ertak, askiya, latifa kabi janrlar ijrosida ham kuzatish mumkin. Jumladan, hamma taniy-digan tinglovchilarning nomini, mahalliy hududda ro'y bergan o'ta qiziqarli voqealarni yoki mamlakat miqyosida-gi ijodiy yoki salbiy hodisalarni eslab o'tish ko'rinishida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, to'ylarda ijro etiladigan askiyalarni improvizatsiyasiz tasavvur qilish mumkin emas,

chunki og'zakilik bilan bog'liq bu xususiyat har bir asar ijrosini jonlantiradi, qiziqish darajasini oshiradi, unga alohida fayz bag'ishlaydi. Ba'zan ilhomi kelib turgan baxshi tinglovchilarning qo'llab-quvvatlashi oqibatida o'zi bilgan an'analarga suyanan holda tomomila boshqa mazmundagi yangi asarni yaratib yuborishi ham mumkin bo'ladi.

Jamoalik. Jamoalik deganda biron ish — harakatning ma'lum bir guruh odamlar ishtirokida birgalikda amalga oshirish nazarda tutiladi. Jamoa bo'lib imorat qurish mumkin, paxta terish yoki yer chopish, hosil yig'ishtirish mumkin bo'ladi. Ammo biron asarni jamoa bo'lib yaratish nisbiy tushunchaga egadir, chunki doston, ertak, qo'shiq kabi badiiy asar namunalari misrama-misra, jumlamajumla yaratish amaliy jihatdan mumkin emas. To'g'ri, folklorshunoslik tarixida ba'zan qo'shiq janriga oid badiiy asarni bir guruh odamlar aynan jamoa bo'lib yaratgan hollar bo'lgan, bunda qo'shiq misralari har biri kelishgan holda bitta-bitta guruh vakili orqali aytilgan va oxir pirovard qo'shiq vujudga kelgan. Ammo bari bir bu asar badiiy jihatdan talabga javob bermagani tufayli omma e'tiboridan chetda qolib ketgan. Binobarin, xalq og'zaki ijodiga oid boshqa janr namunalari yaratilishida ham jamoaning ishtirokini yuqorida qayd qilganimizdek, hosil yig'ish, imorat qurish kabi mehnat ko'rinishlari bilan tenglashtirib bo'lmaydi. Xalq og'zaki ijodi asarlari qaysi janrga mansub bo'lishidan qat'i nazar uni badiiy ijod qilish iqtidoriga ega bo'lgan yakka shaxs yaratadi. Yaratilgan asar omma tomonidan ma'qullangan taqdirda, boshqa ijodkor xalq vakillari tomonidan qo'llab-quvvatlanadi va ularga asta-sekinlik bilan ijodiy o'zgarishlar kiritiladi. Yaratilgan asar og'zaki shaklda vujudga kelgani tufayli turli o'zgarishga duch kelishi rasmiylashtirilmaydi, ya'ni ijod namunasining qaysi qismi kim tomonidan yaratilgani aynan qaysi o'rinlarga kim o'zgarishlar kiritgani qayd etilmaydi. Natijada, ma'lum muddat o'tgandan so'ng, asarning dastlabki nusxasi juz'iy yoki muhim yangiliklarga ega bo'la boshlaydi. Shunday qilib, mazkur ijod namunasini birinchi yaratgan ijodkor o'z-o'zidan mualliflik da'vosini qilolmaydi. Xalq og'zaki ijodi asarlarini to'plash uchun chiqilgan ekspeditsiyalardan shu narsa ma'lum bo'ladiki, xalq orasida yashab og'zaki ijod xazinasiga o'zining iste'dodi bilan hissa qo'shgan ko'pchilik yurtdoshlarimiz mazkur asarlarga muallif yoki muallifdosh

bo'lishni tabiatan xohlamaydilar ham. Bunday odamlar o'z ijodlarini xalqqa bag'ishlagan bo'ladilar. Har qanday tamagiriklik ular uchun yotdir. Ko'p yillik tajribalar shuni ko'rsatadiki, bunday odamlar o'zlari yaratgan namunalarni boshqa yurtdoshlari tomonidan ijro etilganini bilib, olam-olam bahra oladilar. Biz, o'zbeklar, millatdoshlarimiz o'rtasida ana shunday oliyhimmat odamlar borligidan faxrlanmog'imiz lozim. Shunday qilib, bugungi kunda hech qanday moddiy qimmat bilan baholab bo'lmaydigan og'zaki ijod xazinasini yuqorida aytganimizdek, olijanob va o'z xalqi uchun beminnat xizmat qiladigan ajdodlarimiz tomonidan jamoa bo'lib yaratilganidir.

Xalq og'zaki ijodi asarlari sayqal topishida, ko'pincha yangi namunalari bilan to'lib borishida oddiy tinglovchilar jamoasining bilvosita ishtirok etishini ham aytib o'tish foydadan xoli emas. Biz ertakchi, qo'shiqchi, doston aytuvchi baxshi, askiyachi va boshqa janr ijrochilarining tabiatan nozik hissiyotga beriluvchi odam bo'lishlarini unutmasligimiz lozim.

Asarni ijro etish paytida tinglovchilar eshitayotgan san'at namunasiga nihoyatda qiziqish bilan munosabatda bo'lsalar, ijrochi o'zi aytayotgan asarga yo'l-yo'lakay yangi obrazlarni, yangi lavhalarini kiritib yuboradi. Bunday ehtirosli damlarda yangi asar namunasining rejasi tuziladi. Natijada, oddiy tinglovchi bo'lib o'tirgan xalq o'zi bilmaganda yangi asarning paydo bo'lishiga yoki juda bo'lmaganda, avvaldan an'anaviy tarzda aytib kelingan asarga muhim o'zgarishlar kiritilishiga hissa qo'shadi. Shunday qilib, xalq og'zaki ijodining paydo bo'lishi, shakllanishi va rivojlanishida umumxalq vakillari ijodkor yoki ehtirosli tinglovchi sifatida jamoa bo'lib ishtirok etadilar. Demak, xalq og'zaki ijodidagi jamoalik xususiyati deganda, asar yaratilishida jamoaning ishtirokini aynan, sodda tarzda emas nisbiy tushunmog'imiz ma'qul bo'ladi.

Variatlilik va versiyalilik. Bir asarning syujet va kompozitsiyasida muhim o'zgarishlar bilan bir necha nusxalarga ega bo'lishi xalq og'zaki ijodidagi variatlilik xususiyatini hosil qiladi. Avvalgi mavzularni bayon qilishda biz og'zaki ijod namunasiga ijrochi o'z dunyoqarashini, ijod usulini, kasb-kori xususiyatlarini singdirishi haqida ma'lumot bergan edik. Bir asarni yoshi, yashash sharoiti, kasbi, tabiati, fe'l-atvori turlicha bo'lgan odam ijro qilganida, shub-

hasiz, ijro etilayotgan asarda muhim, nomuhim o'zgarishlar bo'ladi. Jumladan, bir ijrochi qahramonlik voqealarini mukammalroq aytadi. Ikkinchi ijrochi ishq-muhabbat, sevgi lavhalarini ehtiros bilan ta'sirli qilib aytadi. Shuning ta'sirida bir asardagi qahramonlik, jasorat-mardlik bilan bog'liq qismlar mukammallik kasb etadi. Boshqa ijrochida esa aynan shu qismlar qisqaradi, ammo ishq-muhabbat lavhalari atroflicha, tafsilotlar bilan bayon etiladi. Folklorshunoslar mashhur «Alpomish» dostonining o'ttizdan ortiq variantlari borligini qayd etganlar. Qo'shimcha ravishda aytish mumkinki, ba'zan bir ijrochining o'zi kayfiyatining haddan tashqari yaxshiligi yoki o'ta yomonligi oqibatida ham yangi variantni vujudga keltirib qo'yishi mumkin. «Alpomish» dostonini Fozil Yo'ldosh o'g'li, Ergash Jumanbulbul o'g'li, Po'ltan Jonmurod o'g'li va boshqa o'nlab baxshi-shoirlar ijro etganlar. Har bir ijroda baxshining bayon usuli, fe'li, hayot tajribasi o'z izini qoldirgan. Shuning uchun «Alpomish» dostonining Fozil Yo'ldosh o'g'li varianti, «Alpomish» dostonining Ergash Jumanbulbul o'g'li varianti degan tushunchalar vujudga kelgan.

Yozma adabiyotda ham variant tushunchasi bor, ammo yozma adabiyotdagi variantlilik juda tor ma'noni anglatadi. Xususan, agar «Alpomish», «Go'ro'g'li» dostonlarining xalq orasida yashayotgan o'nlab variantlari mavjud bo'lsa, yozma adabiyotda bir yozuvchi bir asarni bir yoki ikki nusxadagina yozgani ma'lum. Chunki yakka ijodkorning o'zi yozgan asariga muhim o'zgarishlar kiritib yangi bir nusxada paydo qilishi imkoniyat jihatdan chegaralangan. Shuning uchun adabiyotshunoslikda Said Ahmadning «Ufq» romani «Sharq yulduzi» jurnali variantida va kitob variantida nashrdan chiqqani qayd etilgan yoki marhum yozuvchi Yoqubjon Yakvalxo'jayevning «Qaytar dunyo» romanining «Yoshlik» jurnali varianti va kitob varianti borligi ma'lum.

Ko'rinib turibdiki, xalq og'zaki ijodidagi variantlilik bilan yozma ijoddagi variantlilik ma'no jihatdan farq qilmasa ham amaliy jihatdan katta farqqa ega.

Versiyalik og'zaki ijodda variantlilikdan kengroq tushuncha hisoblanadi. Agar variantlilikda obrazlar tavsifi, voqealar tizimi, bayon usuli boshqacharoq ko'rinishga ega bo'lsa, versiyada asarlarning nomi ham, voqealarning rivo-

ji ham keskin farqlanadi. Jumladan, folklorshunoslikda «Alpomish» dostonining to'rtta versiyasi qayd etilgan bo'lib, ular: qo'ng'iroq, o'g'iz, qipchoq, oltay versiyalari nomi bilan yuritiladi. Bu versiyalar faqat ayrim umumiy voqealar bayoni bilan «Alpomish» dostonini eslatadi, xolos. Shuningdek, «Tohir va Zuhra» dostonining qozoq xalqida «Qo'zi Ko'rpeh va Bayan Suluv» versiyasi mavjud.

Anonimlik. Anonimlik deganda, asar yaratuvchisi nomining noma'lum ekanligi nazarda tutiladi. Biz og'zakilik haqida fikr yuritganimizda, ko'pchilik yurtdoshlarimiz og'zaki ijod namunalari yaratishlarida o'z nomlarining yashirin qolishini ma'qul ko'rishlarini aytib o'tdik. Bu yurtdoshlarimiz o'z ijodlarini xalq og'zaki ijodi an'anasida yaratganliklari uchun ham (an'anaviylikning matnda namoyon bo'lishi haqidagi fikrlarga qarang) o'z ismlarini baralla aytishga iymangan bo'lishlari mumkin. Ammo yozma ijod namunasi muallifining nomi yo'qolganligi bilan og'zaki ijoddagi anonimlikning farqi bor. Bunday vaziyatda masalani mavjud asarning yaratilishi an'anasiga qarab belgilash mumkin. Agar asar og'zaki ijod an'anasi bilan yaratilgan bo'lsa, anonimlik oddiy holat hisoblanadi. Agar asar yozma ijod an'anasida yaratilgan bo'lsa, tasodif hisoblanadi. Masalan, «Farhod va Shirin», «Gul va Navro'z» kabi dostonlarini yozgan shoirlar nomi ma'lum bo'lmasa ham an'anaviylik jihatdan ularni og'zaki ijod namunasi mansub deb bilish to'g'ri bo'lmaydi.

Shunday qilib, anonimlik xalq og'zaki ijodida xalq vakillarining o'z xalqiga xolis, beminnat xizmat qilishi namunasi sifatida qadrlanadi.

Savol va topshiriqlar:

1. Xalqimiz og'zaki ijodining qanday xususiyatlari bor?
2. An'anaviylik xalq og'zaki ijodi asarlarini ijro etishda va matnda qay yo'sinda namoyon bo'ladi?
3. Og'zakilik haqida so'zlang.
4. Xalq og'zaki ijodidagi jamoalik tushunchasiga izoh bering.

Adabiyotlar:

1. Imomov K., Mirzayev T., Sarimsoqov B., Safarov O. O'zbek xalq og'zaki poetik ijodi. T., «O'qituvchi», 1990, 4—14-betlar.